



D. 2507

TÜRK-İSLÂM MEDENİYETİ AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Yılda iki kez yayınlanan ulusal ve uluslar arası hakemli bir dergidir.

MEVLÂNÂ ÖZEL SAYISI

2007/3

KONYA

BATI DÜNYASINDA MEVLÂNA ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE EVA DE VİTRAY MEYEROVİTCH (1909-1999)

Prof. Dr. Mehmet AYDIN¹

Abstract

One of the experts to have studied seriously on Mevlana in the West towards the end of the twentieth century was Eva de Vitray Meyerovitch. She devoted most of her life to Mevlana and his Works and thus she seemed as if the spokesman of Mevlana in Paris and died on 24.07.1999. She tried to give a new life breath to the Mevlana enthusiasts around her just as Mevlana had himself done 722 years ago. The scientific Introduction of Mesnevi, translated into French by Meyerovitch and Djamchid Mortozavi, is also of high importance. This article is the translation of this Introduction. In her Mesnevi translation, she is in some parts differ from Nicholson. With her Mesnevi translation into French, the French literature had a great asset. This work was published by Rocher Pres in Monoca in 1990.

Batı dünyasında, Hz. Mevlâna üzerinde yapılan çalışmaların başlangıcı, XIX. yüzyıla dayanmaktadır. Bu alanda ilk çalışmayı, Mesnevinin birinci kitabı üzerinde kısmî bir çalışma yaparak 1849'da Leipzig de yayınlanan George Rosen'in çalışması teşkil etmektedir. Mısralarla yaptığı kısmî Almanca tercüme, Batı'da bu alanda yapılan ilk çalışmayı oluşturmaktadır. Bu çalışmayı 1881'de Londra'da James Redhouse'un İngilizceye yaptığı, birinci kitabın kısmî tercümesi takip etmiştir. Daha sonra E. H. Whinfield'in, Mesnevinin altı kitabından seçmeli olarak yaptığı ve Londra'da 1887 yılında yayınladığı nesir halindeki tercümesi dikkat çekmektedir. Bu çalışmaları, C.E.Wilson'un, Mesnevinin ikinci kitabından yaptığı ve Londra'da 1910 yılında yayınladığı şerhli tercüme izlemektedir. Batı dünyasında yapılan bu öncü Mesnevi tercüme çalışmalarını, R.A. Nicholson'un, 1924-1934 yılları arasında Londra'da yayınladığı tenkidli Mesnevi yayını, bu alandaki çalışmaları doruk noktaya çıkarmıştır. Nicholson bu mesnevi neşrini, en eski yazmalara göre meydana getirmiştir.

Bunun için de büyük ölçüde güvenilir bir mesnevi nüshası olmuştur. Ancak Nicholson'un bu neşri de hatadan yoksun değildir. Nicholson'un kendisinde kullanılan yazmalara bağlı bazı hataların olma ihtimalini kabul etmiştir. Fakat Nicholson'un bu muhteşem hizmeti, yetmiş yıla yakın, hem İslâm âlemine, hem de Batıya aydınlık saçmıştır. Nicholson, hayatının büyük bir kısmını Mevlâna'nın eserlerini incelemeye tahsis etmiş bir ilim adamıdır. Bunun için onun düşüncesiyle oldukça ünsiyet peyda etmiştir. Eva de Vitray Meyerovitch de Nicholson'un tercümesinden istifade etmiştir. Ancak onunla mutabık kalmadığı yerlerin de olduğunu belirtmektedir.

¹ S.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

XX. yüzyılın sonuna doğru Batı'da Mevlâna üzerinde en ciddi çalışan bilim adamı Eva de Vitray Meyerovitch'dir (Havva Hanım). Hayatının üçte ikisini Mevlâna'ya ve onun eserlerine adayan Meyerovitch, bugün Paris'te âdeta Mevlâna'nın bir sözcüsü durumundadır. (Meyerovitch, 24.07.1999 günü Hakkın rahmetine kavuşmuştur.) Onun etrafına toplanmış olan Mevlâna hayranlarına, o tıpkı, Hz. Mevlâna'nın 722 yıl önce yaptığı gibi yeni bir hayat nefesi vermeye çalışmaktadır. Meyerovitch, Djamchid Mortozavi ile birlikte gerçekleştirdiği Fransızca Mesnevi tercümesine son derece bilimsel bir önsöz yazmıştır. İşte daha sonraki bölümde okuyacağınız yazı, bu mukaddimenin tercümesidir. Meyerovitch, yaptığı Fransızca Mesnevi tercümesinde, özellikle bazı yerlerde Nicholson'dan ayrılmaktadır. Meyerovitch'in bu tercümesi ile Fransız Edebiyatı çok önemli bir esere kavuşmuştur. Bu eser Rocher yayınları tarafından Monoca'da 1990 yılında yayınlanmıştır.

Yine Meyerovitch Hanım, Mesnevi'deki sembolizmi açıklamak için **Mystique et poésie en Islam**, Paris, 1972. (İslâm'da mistik ve şiir), isimli bir eser kaleme almıştır... Çünkü Meyerovitch'e göre, Mesnevi sembolizm ile doludur. Bunun için O, "Mevlâna, sembolik bir şairdir", der.

Meyerovitch'in Mevlâna üzerinde yaptığı diğer önemli bir çalışma ise, **Fihi-mâ-Fih** üzerinde yaptığı çalışmadır. **Fihi-mâ-Fih** gibi bir eseri Fransızcaya çevirerek, Mevlâna'nın Fransa'da daha iyi tanınmasını sağlamıştır. **Fihi-mâ-Fih'de** Mevlâna, mistik ölüm üzerinde durarak, BEN olayını işlemektedir. Bu eseri Meyerovitch, **Djalal ed-Din Rûmî, Le Livre du Dedans**, Paris, 1975 ismi ile çevirmiştir.

Meyerovitch'in, Djamchid Mortazavi ile birlikte yazdıkları **la Parole Secrète**, Monaco, 1988 isimli eserde Mevlâna'nın ailesinin Belh'teki hayatından bahsetmektedir. Bu kitapta mistik bilgi konusunda çok önemli malzeme sunulmaktadır. Sultan Veled'in verdiği bilgileri ihtiva eden bu kitap, Fransız aydınlarının, mistik bilgiye yaklaşımlarını kolaylaştırmaktadır.

Djamchid Mortazavi ve Meyerovitch'in birlikte yaptıkları diğer bir çalışma ise 1986 yılında yayınladıkları Rubailerin tercümesidir. **Albin Michel** yayınları arasında çıkan bu rubai tercümeleri, Mevlâna'nın düşüncelerine, Batı insanını, daha sıcak yaklaştırmayı başarmış gibi görünüyor...

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, **Eva de Vitray Meyerovitch**, Paris'te İslâm tasavvufunun, Mevlâna'nın şahsında daha iyi kavranmasının çabasını göstermiştir. Yılların, onun üzerinde bıraktığı yorgunluğa, sararmış ve solmuş yüzüne rağmen, ruhundaki manevi enerji ile, maddenin, insanı terkettiği yalnızlık Ortamında, bunalmış insanlara o, Mevlâna'dan aldığı ilhamla "yeni bir yaşama ümidi" vermeye devam etmektedir.

Meyerovitch, Mesneviyi en ince hatlarına kadar anlamaya çalışan nadir uzmanlardan biridir. Yine de o Mesnevinin birçok gizli anlamlar ihtiva ettiğini belirterek; açık manaların herkes için, gizli manaların ise, erbabı için olduğuna işaret etmektedir. Bunun için Mesnevinin, sembolik ve açıklayıcı olmak üzere iki seviyede olduğunu

söylemektedir. Bunun için Mevlâna'nın Mesnevide, sembolik ve batını bir dil kullanmaya yöneldiğini belirtmektedir. Bütün bunlara rağmen Mesnevinin nasıl bir kitap olduğunu tarifte güçlük çekildiğini ifade etmektedir. Çünkü Meyerovitch'e göre, Mesnevi, bir şiir kitabı, felsefi bir sistem, İslâm İlahiyatının genel yorumu, metafizik bir doktrin, mistik müâşafenin ve düşüncenin bir ifade kaynağıdır. Yine Mesnevi derinleştirilmiş bir psikoloji, özellikle devrinin sosyal psikolojisi üzerine tutulmuş bir ayna özelliği taşıdığını Meyerovitch belirtmektedir. Ancak yine Meyerovitch, bunların hiçbirinin mesneviyi ifade edemediğini, Mesnevinin, bütün bunların bir sentetiği olabileceğini de söylemektedir.

Meyerovitch'e göre, Mevlâna bir yandan atomdan bahsederken, bir yandan da diyalektik felsefeden bahsetmektedir. Mesnevideki diyalektik, Hegelci diyalektiğe yakın olmakla birlikte bazı inceliklerle ondan ayrılmaktadır. Mevlâna bu konuda, Hayatın zıtların ahengi olduğunu belirtir. Ölüm, anlaşmazlığın sonucudur. Ruh dünyası ve Tanrısal dünya, ebedi dünyadır. Çünkü bu dünya, zıtların sentezinden meydana gelmemiştir. Mevlâna, dünyanın ve bizim her an yok olduğumuzu, ancak Tanrısal nefesin bizi yeniden hayata döndürdüğü konusunda ısrar etmektedir. Sürekliliğin zahiri olduğunu ve sabit şeylerin sadece bir hayalden başka bir şey olmadığını açıklamaktadır. Mevlâna bu zahiri sürekliliği **"yanan bir kibritin döndürülmesiyle meydana getirilen bir daire ile"** açıklamaktadır. Bunun için o, daima, yüce hakikatin ve eşyanın hakikatinin felsefe ile ve akılla kavranamayacağını söyler. Aklın dağınıklığını ve aklın yargısı ve gücüne dayanan doneleri hararetle tenkit eder. Mevlâna'ya göre dağınık akıl, tanrısal ışıkla ve inayetle aydınlanmayan beşeri ve cüz'i akıldır. Mevlâna bu akılı şehevî akıl diye isimlendirmektedir. Yine Mevlâna'ya göre sadece ilâhi ışıkla aydınlanmış bir akıl, doğrudan kaynağından yararlanabilir. Dağınık akıl ise, çoğu zaman duyguların aldatıcı şahadetine dayanmaktadır.

Yine Meyerovitch, Mevlâna'da çok derin bir mistik bilginin varlığını haber vermektedir. Bu bilgiye sahip olunduğu zaman, fiziki duygular, Tanrısal inayet tarafından desteklenir. Böylece onlar, insanları hataya sevk etmezler.. Bunun için Mevlâna şu çarpıcı misâli verir: **"Fiziki göz, bir atla kıyaslanabilir. Tanrısal ışık ise, bir şövalye ile. Atı yöneten şövalyedir. Atı doğru yola şövalye sürecektir. Şövalye olmasa, at yolu şaşırır.**

Meyerovitch'in, Mevlâna'da bulduğu önemli unsurlardan biri, **"Ölmeden önce ölmek"** dir. Bunun için Mevlâna, Mesnevide birçok yerde **"Bedensel ölüm bize gelmeden önce, mistik ölümden"** bahsetmektedir. Mevlâna'ya göre, bu, küçük BEN'in ölümüdür. Çoğu yerde o, BEN'in yok edilmesi ve BEN'de Tanrının sürekliliği zaruretini hatırlatmaktadır.

Meyerovitch'in dikkatimizi çektiği bir diğer nokta ise, Mevlâna'nın İlahiyatın'daki orjinalliktir. Bu ilahiyatın kaynağı, Kur'an- ı Kerim ve Hz. Peygamberdir. Bunun için Meyerovitch, Mevlâna'nın Mesnevi-yi Manevisini âdeta Farsça yazılmış bir Kuran gibi görmektedir. Bunun için Mevlâna'dan şu beyti aktarır: **"Onun Mesnevisi, yedi gizli manâ'ya sahip olan Kur'an gibidir. Onda seçkinler ve avam halk için bir gıda vardır."** Meyerovitch, bu konuda biraz daha ileri giderek, Mesnevi'de metafizik ve filozofik kavramların da olduğunu belirterek, böyle bir eseri, sadece

Kur'an'ın tefsiri üzerine dayanan teolojik bir eser olarak sınırlandırmanın da hatalı olacağına dikkat çekmektedir.

Meyerovitch, Mevlâna'nın her çeşit fanatizmi en şiddetli şekilde eleştirdiğini ve özellikle dini fanatizmi daha çok tenkid ettiğini belirtmektedir. Yine Mevlâna, dini pratiklerin ve hayır işlerinin gerçek imanla birlikte olmadığı zaman, değerinin olmayacağını ifade etmektedir. Çünkü amellerin bu durumda şekilcilğe, bencillğe, alışkanlıklara, muhtemelen de riyaya bağlı olacağını söylemektedir.

İşte Meyerovitch'ten okuyacağımız Mesnevi Mukaddimesi, Mevlâna ve Mesnevisi hakkında çok geniş ufuklar açacaktır. Mevlâna'yı ve Mesneviyi **Meyerovitch'in** ufkundan anlamaya çalışmak, bir bakıma büyük bir şanstır. Çünkü şimdiye kadar birçok kişinin dikkatini bile çekmeyen konulara Meyerovitch'in büyük bir maharetle temas etmesi, onları çağdaş düşünce ışığında değerlendirmeye alması, düşünen akıllara yeni aydınlıklar getirecek ve Mevlâna'nın çağlar ötesinde bile insanlara yüce mesajlar verdiğini ortaya koyacaktır. Eva de Vitray Meyerovitch'ten yaptığım bu tercümenin aydınlarımıza ve kültür tarihimize büyük katkılar sağlayacağını ümid ederim.